

УДК 351

DOI [https://doi.org/10.32689/2523-4625-2022-5\(65\)-7](https://doi.org/10.32689/2523-4625-2022-5(65)-7)

Максим ПЕНЬКОВ

аспірант, Класичний приватний університет, вул. Жуковського, 70Б, Запоріжжя, Україна, 69000

Maksym PENKOV

Postgraduate Student, Classic Private University, Zhukovskoho str., 70B, Zaporizhzhia, Ukraine, 69000

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПІДХОДИ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ СФЕРОЮ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ

CONCEPTUAL APPROACHES TO THE ORGANIZATION OF STATE MANAGEMENT IN THE SPHERE OF FINANCIAL SECURITY

У статті висвітлено сутність поняття «фінансова безпека» в контексті національної економічної безпеки держави, охарактеризовано основні концептуальні підходи до організації державного управління сферою фінансової безпеки. Окреслено методи забезпечення безпекової політики (інформування, рекомендації, роз'яснення, моніторинг, контроль, зобов'язання, заохочення, примус тощо). Виокремлено правові (нормотворчу, законотворчу, правоохоронну, правореалізаційну) та неправові (організаційну, матеріально-технічну, фінансову, виховну, профілактичну тощо) форми реалізації безпекової політики.

Зазначається, що ключовими складниками фінансової безпеки є: належний ступінь фінансової незалежності та стабільності фінансової системи держави з урахуванням загрозливим для національних інтересів дестабілізаційних чинників зовнішнього та внутрішнього характеру; захищеність фінансових інтересів на усіх рівнях фінансових відносин; спроможність фінансової системи забезпечити ефективне функціонування та зростання національної економіки.

Наголошується на тому, що фінансова безпека є багаторівневою системою, створеною низкою чітко структурованих підсистем з логічним розвитком. Підкреслюється, що безпекова державна політика покликана своєчасно виявляти, а відтак попереджати й усувати, долати будь-які загрози для суспільства та держави, правам і свободам громадян.

Виокремлено основні концептуальні підходи до організації державного управління у сфері фінансової безпеки: інституціоналізація управлінської діяльності в контексті реалізації політики фінансової безпеки національної економіки; розроблення комплексу загальнодержавних пріоритетних напрямів діяльності у фінансовій сфері; розроблення державних механізмів та методичного інструментарію оцінки формалізації фінансових інтересів та інституціоналізації управлінської діяльності в процесі реалізації політики фінансової безпеки національної економіки; моделювання комплексу ринкових можливостей для уникнення загроз фінансовій безпеці національної економіки; виявлення та систематизація реальних і потенційних загроз фінансовій безпеці національної економіки тощо.

Ключові слова: держава, державне управління, концепція економічної безпеки, національна безпека, національна економіка, сталий розвиток, управління фінансово-економічною безпекою, фінансова безпека.

The article highlights the essence of the concept of "financial security" in the context of national economic security of the state, characterizes the main conceptual approaches to the organization of state management in the field of financial security.

The methods of ensuring security policy are outlined (informing, recommendations, clarification, monitoring, control, obligations, encouragement, coercion, etc.). Legal (normative, law-making, law enforcement, law enforcement) and non-legal (organizational, logistical, financial, educational, preventive, etc.) forms of security policy implementation are distinguished. In the context of the state's financial security policy, the so-called democratic forms of security policy implementation (dominance of people's interests, public (civilian) control, etc.) are implemented.

It is emphasized that the security state policy is designed to timely detect, and therefore to warn and eliminate, to overcome any threats to society and the state, to the rights and freedoms of citizens. It is noted that the key components of financial security are: the appropriate degree of financial independence and stability of the state's financial system, taking into account external and internal destabilizing factors threatening national interests; protection of financial interests at all levels of financial relations; the ability of the financial system to ensure effective functioning and growth of the national economy.

The main conceptual approaches to the organization of public administration in the field of financial security are highlighted: institutionalization of management activities in the context of implementation of the policy of financial security of the national economy; development of a complex of national priority areas of activity in the financial sphere; development of state mechanisms and methodical tools for assessing the formalization of financial interests and institutionalization of management activities in the process of implementing the policy of financial security of the national economy; modeling of a complex of market opportunities to avoid threats to the financial security of the national economy; identification and systematization of real and potential threats to the financial security of the national economy, etc. It is emphasized that financial security is a multi-level system created by a number of well-structured subsystems with logical development.

Key words: state, public administration, concept of economic security, national security, national economy, sustainable development, management of financial and economic security, financial security.

Постановка проблеми. Фінансова безпека будь-якої держави – один із потужних складників її національної безпекової політики, метою якої є виявлення та усунення загроз державі, суспільству, людині, запобігання виникненню потенційних загроз. Можливість правового регулювання пріоритетності суспільних відносин зумовлює вектор напрямку діяльності держави у сфері безпеки. Безпекова державна політика вибудовується таким чином, щоб своєчасно виявляти, а відтак попереджати й усувати, долати будь-які загрози для суспільства та держави, правам і свободам громадян.

Вивчення проблеми фінансової безпеки держави має базуватися на науково-теоретичних підходах до розуміння основних безпекових концептів в їхньому широкому розумінні й особливостей історичного, соціально-економічного розвитку української держави – з одного боку й урахування прогресивного зарубіжного досвіду – з іншого.

Актуальність порушеної проблеми підкреслюється входження України на початк ХХІ ст. у сучасний геополітичний простір та глобальними викликами в контексті нової безпекової політики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Концептуальні підходи до організації державного управління сферою фінансової безпеки ґрунтуються на основних теоретичних положеннях наукових розвідок дослідників фінансової безпеки, зокрема таких, як: О. Баранецька [9], О. Барановський [1], О. Василик [2], Я. Зволяк [9], І. Зінько [17], М. Єрмошенко [3], В. Мартинюк [9], О. Марченко [10; 12], І. Мойсєнко [12], С. Мочерний [2], Н. Кравчук [7], В. Опарін [13], С. Пірижкова [15], Я. Пушак [10], І. Рєвак [10], Ю. Сапачук [14], А. Сухоруков [15], В. Шлемко [17] та ін.

Мета статті – висвітлити сутність поняття «фінансова безпека» в контексті національної економічної безпеки держави, охарактеризувати основні концептуальні підходи до організації державного управління сферою фінансової безпеки.

Виклад основного матеріалу. Будь-яка держава світу в умовах потужних процесів трансформації та глобалізації, в яких не виключені дисбаланси в економічному розвитку, прагне до досягнення безпечної міри фінансової складової безпеки країни [8].

Згідно зі ст. 116 Конституції України, важливу роль у реалізації безпекової політики відіграє Кабінет Міністрів України, покликаний забезпечувати: державний суверенітет України; економічну самостійність укра-

їнської держави; реалізацію Конституції та законів України й нормативно-правових актів Президента; внутрішню та зовнішню політику країни тощо [5].

Загалом, безпекову політику вчені трактують, з одного боку (у стигтичному форматі), як стан відносин і з другого (в динамічному форматі) як діяльність уповноважених суб'єктів.

Держава є суб'єктом із винятковими повноваженнями, в потенціалі якого, поряд з економічними, політичними, ідеологічними засобами впливу, закладено можливості прямого владного впливу на суспільні відносини за допомогою правових засобів [16].

Відіграючи суттєву роль у сфері безпекової політики, органи державної влади покликані виконувати законодавчу, нормотворчу правоохоронну функцію. Як зауважує О. Тихомиров, держава виступає суб'єктом, який будучи наділеним особливими повноваженнями, безпосередньо впливає на суспільні відносини за допомогою правових, економічних, ідеологічних та політичних засобів [там само].

Своєрідним сукупним індикатором державної політики у сфері безпеки є ефективна, результативна, організована на основі визначених принципів, дієвих методів, управлінських механізмів, законна діяльність усіх суб'єктів, наділених відповідними повноваженнями, розмежування яких забезпечується у правовий спосіб спеціальними демократичними засобами регулювання суспільних відносин. Причому, в цьому контексті виокремлюються правові (нормотворча, законотворча, правоохоронна, правореалізаційна) та неправові форми реалізації безпекової політики (організаційна, матеріально-технічна, фінансова, виховна, профілактична тощо). Ще впроваджуються так звані демократичні форми реалізації безпекової політики (домінування інтересів народу, громадський (цивільний) контроль тощо).

Методами забезпечення безпекової політики є інформування, рекомендації, роз'яснення, моніторинг, контроль, зобов'язання, заохочення, примус тощо.

Поняття «безпека» є складним за своєю сутністю а змістом і відображає широкомасштабні безпекові сегменти: це – «стан захищеності особи, суспільства, держави від внутрішніх і зовнішніх загроз, що ґрунтується на діяльності людей, суспільства та держави, світового співтовариства, народів щодо виявлення, попередження, послаблення, усунення й відбиття небезпеки та загрози, здатних їх знищити, позбавити фундаментальних матеріальних і духовних цінностей, завдати значної шкоди, завдати їхньому виживанню та розвитку» [11, с. 45].

Безпеку розуміють як «стан захищеності особи, суспільства, держави від зовнішніх і внутрішніх небезпек та загроз, що ґрунтується на діяльності людей, суспільства, держави, світової спільноти народів по виявленню (вивченню), попередженню, ослабленню, усуненню (ліквідації) та віддзеркаленню небезпек і загроз, здатних погубити їх, позбавити фундаментальних матеріальних та духовних цінностей, завдати неприйняттого (неприпустимого об'єктивно й суб'єктивно) збитку, закрити шлях для виживання і розвитку» [12, с. 8].

Як зазначають О. Марченко, Я. Пушак, І. Ревак, фінансова система – це «сукупність фінансових органів та інститутів, які управляють грошовими потоками» [13, с. 88].

Фінансова безпека – «надійна захищеність фінансової системи від внутрішніх та зовнішніх загроз» (О. Василик [2, с. 807]), яка повинна «гарантувати виконання головних завдань фінансової системи країни: мобілізація та акумуляція фінансових ресурсів; алокація фінансових ресурсів та контроль за їхнім ефективним використанням; забезпечення оптимального розподілу та перерозподілу ВВП» [13, с. 10].

Це, як стверджує М. Єрмошенко, – такий «стан фінансово-кредитної сфери держави, який характеризується збалансованістю й якістю системної сукупності фінансових інструментів, технологій і послуг, стійкістю до внутрішніх і зовнішніх негативних чинників (загроз), здатністю цієї сфери забезпечувати захист національних фінансових інтересів, достатні обсяги фінансових ресурсів для усіх суб'єктів господарювання та населення, а в цілому – ефективне функціонування національної економічної системи і соціальний розвиток» [3, с. 33–34].

Сутність поняття «фінансова безпека» передбачає взаємозв'язок з національною безпекою країни загалом, оскільки дефіцит фінансових ресурсів може призводити до недофінансування базових потреб у різних сферах життєдіяльності суспільства та уповільнення економічного розвитку (Ю. Сапачук [14, с. 261]).

Ключовими складниками фінансової безпеки є: належний ступінь фінансової незалежності та стабільності фінансової системи держави з урахуванням загрозливим для національних інтересів дестабілізаційних факторів зовнішнього та внутрішнього характеру; захищеність фінансових інтересів на усіх рівнях фінансових відносин; спроможність фінансової системи забезпечити ефективне функціонування та зростання національної економіки.

Як зауважує О. Барановський [1], фінансова безпека ґрунтується на незалежності, ефективності та конкурентоспроможності фінансово-кредитної сфери України, яка відображається через систему критеріїв і показників її стану, що характеризують збалансованість фінансів, достатню ліквідність активів і наявність необхідних грошових та золотовалютних резервів, ступінь захищеності фінансових інтересів на усіх рівнях фінансових відносин, стан фінансових потоків в економіці.

Виходячи зі змісту та сутності поняття «фінансова безпека», можна виокремити концептуальні підходи до організації державного управління сферою фінансової безпеки:

– «стабільний розвиток фінансової системи країни та її стійкість до потенційно негативного впливу зовнішніх і внутрішніх шоків. А основним критерієм фінансової безпеки є стабільний розвиток фінансової системи країни та усіх її ланок» (В. Геєць [6, с. 29]);

– стан фінансової, грошово-кредитної, валютної, банківської, бюджетної, податкової систем, який характеризується збалансованістю, стійкістю до внутрішніх і зовнішніх негативних впливів, здатністю забезпечити ефективне функціонування національної економічної системи та економічне зростання (І. Зінько, В. Шлемко [17, с. 20]).

– «захищеність держави у фінансовій сфері або такий стан бюджетної, податкової та грошово-кредитної систем, який гарантує спроможність держави ефективно формувати, зберігати від надмірного знецінення та раціонально використовувати фінансові ресурси країни для забезпечення її соціально-економічного розвитку та обслуговування фінансових зобов'язань» (А. Сухоруков [15, с. 12]);

– такий стан фінансової, грошово-кредитної, валютної, банківської, бюджетної, податкової систем, що характеризується збалансованістю, стійкістю до внутрішніх і зовнішніх негативних чинників, здатністю забезпечити ефективне функціонування національної економічної системи та економічне зростання (С. Козлов [4, с. 47]);

– важлива складова економічної безпеки, яка має прояв на усіх рівнях фінансових відносин (мікро-, мезо-, макро-, мегаекономічний рівні), й спрямована на захист життєво важливих фінансово-економічних інтересів особистості, домогосподарства, підприємства, організації, установи, галузі господарського комплексу, підсистем національної економіки, регіону, держави, економічної системи на рівні світового господарства через дослідження джерел зародження можливих небезпек і потенційних загроз, та вжиття

необхідних цільових заходів щодо нейтралізації дестабілізуючих чинників й мінімізації/елімінації ендогенних й екзогенних загроз з метою досягнення фінансової незалежності, стабільності, забезпечення збалансованого розвитку фіскальної сфери, банківського та небанківського фінансового секторів, ефективного здійснення митної справи, реалізації обґрунтованих грошово-кредитної, антиінфляційної та валютної політики, здійснення виваженої боргової політики, поліпшення інвестиційного клімату, зміцнення фінансового потенціалу реального сектору економіки, суб'єктів господарювання, домашніх господарств (О. Баранецька, Я. Зволяк, В. Мартинюк [9]).

Загалом, на думку Н. Кравчук, трактування поняття фінансової безпеки держави відбувається за трьома основними аспектами: «1) з позицій ресурсно-функціонального підходу, фінансова безпека – це захищеність фінансових інтересів суб'єктів господарювання на усіх рівнях фінансових відносин; забезпеченість домашніх господарств, підприємств, організацій і установ, регіонів, галузей, секторів економіки, держави фінансовими ресурсами, достатніми для задоволення їхніх потреб і виконання існуючих зобов'язань; 2) з погляду статистики, фінансова безпека – це такий стан фінансової, грошово-кредитної, валютної, банківської, бюджетної, податкової, інвестиційної, митно-тарифної і фондової систем, які характеризуються збалансованістю, стійкістю до внутрішніх і зовнішніх негативних впливів, здатністю попередити зовнішню фінансову експансію, забезпечити ефективне функціонування національної економічної системи і економічне зростання; 3) у контексті нормативно-правового регламентування фінансова безпека передбачає створення таких умов функціонування фінансової системи, при яких, по-перше, фактично виключена можливість спрямовувати фінансові потоки в незакріплені законодавчими нормативними актами сфери їх використання і, по-друге, до мінімуму знижена можливість зловживання фінансовими ресурсами» [7, с. 26].

Фінансова безпека є багаторівневою системою, створеною низкою чітко структурованих підсистем з логічним розвитком.

Більшість дослідників, серед яких – В. Мартинюк, Я. Зволяк, О. Баранецька [9], виокремлюють такі взаємопов'язані між собою складники фінансової безпеки держави, зокрема:

– бюджетна безпека (стан забезпечення платоспроможності держави з урахуванням балансу доходів і видатків державного та місцевих бюджетів, а також ефективності використання бюджетних коштів);

– податкова безпека (забезпечення держави оптимально необхідним відповідно до вимог проголошеної економічної доктрини обсягом податкових надходжень; визначається ефективністю податкової політики держави, побудованої на оптимальному поєднанні фіскальних інтересів держави та індивідуальних, корпоративних інтересів платників податків);

– банківська безпека (рівень фінансової стійкості банківських установ держави, що забезпечує захисту від негативних зовнішніх і внутрішніх факторів та реальних або можливих загроз);

– грошово-кредитна безпека (забезпечує стабільність грошової одиниці, доступність кредитних ресурсів і рівень інфляції, при якій можливе економічне зростання та підвищення доходів громадян);

– боргова безпека (рівень державної внутрішньої та зовнішньої заборгованості, достатній для вирішення нагальних соціально-економічних потреб, який дає змогу зберегти стійкість фінансової системи держави до внутрішніх і зовнішніх загроз, забезпечити відносну незалежність держави, зберігаючи при цьому економічну можливість країни здійснювати виплати на погашення основної суми і відсотків без загрози втратити суверенітет одночасно підтримуючи належний рівень платоспроможності та кредитного рейтингу);

– безпека небанківського фінансового сектору (рівень розвитку страхового та фондового ринків, що уможливорює задоволення фінансових потреб і послуг суспільства);

– інвестиційна безпека (досягнення рівня інвестицій, необхідного для оптимального задоволення поточних потреб національної економіки в капітальних вкладеннях за обсягом і структурою з урахуванням ефективного застосування і повернення інвестованих коштів, підтримання позитивного національного платіжного балансу й оптимального співвідношення між розмірами іноземних інвестицій у державу та вітчизняних – за кордон);

– валютна безпека (досягнення стану курсоутворення, що користується високою довірою суспільства до національної грошової одиниці, створює відповідні умови для поступального розвитку вітчизняної економіки, залучення в країну іноземних інвестицій, інтеграції України до світової економічної системи й максимально захищає від фінансово-валютних потрясінь на світових ринках).

Індикаторами фінансової безпеки, на думку А. Сухорукова, є «дефіцит державного бюджету, обсяги боргів держави, рівень інфляції, рівень монетизації економіки, обсяг міжнародних резервів НБУ» [15, с. 50].

З позиції комплексного підходу, сутністю Концепції забезпечення фінансової безпеки економіки України є зміцнення міжсистемних зв'язків між структурними компонентами фінансової безпеки з огляду на пріоритетні напрямки національних інтересів у фінансовій сфері відповідно до інституціоналізації управлінської діяльності в процесі забезпечення фінансової безпеки та до потреб викликів сучасності, що впливають на фінансову безпеку економіки України у контексті розвитку ринкових можливостей держави.

Як зауважують дослідники А. Сухоруков та С. С. Пиріжкова, основною науково-прикладною проблемою впровадження механізму є забезпечення бюджетної безпеки країни як індикатора ефективності бюджетної політики, механізму забезпечення фінансової безпеки банківської системи, фондового ринку, інвестиційної складової фінансової безпеки національної економіки в контексті економічної безпеки України [15].

Основними концептуальними підходами до організації державного управління сферою фінансової безпеки вважаємо такі:

- інституціоналізація управлінської діяльності в контексті реалізації політики фінансової безпеки національної економіки;
- розробка комплексу національних пріоритетних напрямків діяльності у фінансовій сфері;

– розробка державницьких механізмів та методичних інструментів оцінювання формалізації фінансових інтересів та інституціоналізації управлінської діяльності в процесі реалізації політики фінансової безпеки національної економіки;

– моделювання комплексу ринкових можливостей щодо уникнення загроз фінансовій безпеці національної економіки;

– ідентифікація та систематизація реальних та потенційних загроз фінансовій безпеці національної економіки тощо.

Висновки. Отже, фінансова безпека є відображенням готовності фінансової системи до надійного вчасного фінансового забезпечення потреб держави, що є передумовою національної економічної безпеки. Система фінансової безпеки спрямована на забезпечення ефективного функціонування національної економіки сталий економічний розвиток держави та стабільності фінансової системи країни в умовах впливу на неї зовнішніх і внутрішніх дестабілізуючих чинників, що складають загрозу фінансовій безпеці, а також на захист фінансових інтересів на всіх рівнях фінансових відносин. Питання фінансової безпеки як важливого складника національної безпеки держави нерозривно є одним із ключових сегментів концепції державної фінансової політики.

Література:

1. Барановський О. І. Фінансова безпека в Україні – методологія оцінки та механізми забезпечення. НАН України. 2004. URL: <http://www.gbv.de/dms/zbw/505608650.pdf>
2. Василик О., Мочерний С. Фінансова безпека. *Економічна енциклопедія* : у 3 т. Т. Київ : Вид. центр «Академія», 2002. 952 с.
3. Єрмошенко М. М. Фінансова безпека держави: національні інтереси, реальні загрози, стратегія забезпечення. Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2001. 309 с.
4. Козлов С. Банківська система: стан, особливості та взаємозв'язок із фінансовою безпекою. *Юридична газета*. 2005. № 10. С. 43–54.
5. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-p/page2?text=%C2%>
6. Концепція економічної безпеки України. Ін-т екон. прогнозування ; кер. проекту В. М. Геєць. Київ : Логос, 1999. 56 с.
7. Кравчук Н. Я. Фінансова безпека : навчально-методичний посібник. Тернопіль : Вектор, 2010. 277 с.
8. Ладюк О. Д. Фінансова безпека: характеристика складників. *Ефективна економіка* : електронний журнал. 2016. № 11. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=5280>
9. Мартинюк В., Зволяк Я., Баранецька О. Фінансова безпека : навч. посіб. Тернопіль : Вектор, 2016. 264 с.
10. Марченко О. М., Пушак Я. Я., Ревак І. О. Фінансова безпека держави : навч. посібник. Львів, 2020. 356 с.
11. Міжнародна поліцейська енциклопедія : у 10 т. / відп. ред. Ю. І. Римаренко, Я. Ю. Тацій, Ю. С. Шемшученко. Київ : Ін Юре, 2003. Т. 1. 1232 с.
12. Мойсенко І. П., Марченко О. М. Управління фінансово-економічною безпекою підприємства : навч. посібник. Львів, 2011. 380 с.
13. Опарін В. М. Фінансова система України : монографія. Київ : КНЕУ, 2005. 239 с.
14. Сапачук Ю. М. Фінансова безпека – складова сучасної фінансової політики. *Теоретичні та прикладні питання економіки* : збірник наукових праць ВПЦ «Київський університет». 2010. Випуск 23. С. 257–265.
15. Сухоруков А. І., Пиріжкова С. Т. Сучасні проблеми фінансової безпеки України : монографія. Київ : НІПМБ, 2010. 340 с.

16. Тихомиров О. О. Забезпечення інформаційної безпеки як функція сучасної держави : монографія ; за заг. ред. Р. А. Калюжного. Київ : Нац. акад. СБУ, 2014. 196 с.
17. Шлемко В. Т., Зінько І. Ф. Економічна безпека України: сутність і напрямки забезпечення. Київ : НІСД. 1997. 144 с.

References:

1. Baranovskyj, O. I. (2004). Finansova bezpeka v Ukrayini – metodologiya otsinki ta mehanizmi zabezpechennya [Financial security in Ukraine – assessment methodology and mechanisms to ensure]. NAN Ukraine. URL: <http://www.gbv.de/dms/zbw/505608650.pdf>. <http://www.gbv.de/dms/zbw/505608650.pdf> [in Ukraine].
2. Vasylyk, O., Mochernyi, S. (2002). Finansova bezpeka. Ekonomichna entsyklopediia [Financial security. Economic encyclopedia] : u 3 t. T. Kyiv : Vyd. tsentr «Akademiia». 952 p. [in Ukraine].
3. Ermoshenko, M. M. (2001). Finansova bezpeka derzhavy [Financial security of state]. Kyiv. 309 p. [in Ukraine].
4. Kozlov, S. (2005). Bankivska systema: stan, osoblyvosti ta vzaiemozviazok iz finansovoiu bezpekoiu [Banking system: state, features and relationship with financial security]. *Yurydychna hazeta*. № 10. P. 43–54 [in Ukraine].
5. Konstytuciya Ukrayiny [Constitution of Ukraine] : Zakon Ukrayiny vid 28 chervnya 1996 r. 254k/96-VR. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-r/page2?text=%C2%> [in Ukraine].
6. Konceptiya ekonomichnoyi bezpeky Ukrayiny [Concept of economic security of Ukraine]. In-t ekon. prognozuvannya; ker. proektu V. M. Geyecz. Kyiv : Logos, 1999. 56 p. [in Ukraine].
7. Kravchuk, N. Ya. (2010). Finansova bezpeka [Financial security], Vector, Ternopil. 277 p. [in Ukraine].
8. Ladiuk, O. D. (2016). Finansova bezpeka: kharakterystyka skladnykiv [Financial security: characteristics of components]. *Efektivna ekonomika* : elektronnyi zhurnal. № 11. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5280> [in Ukraine].
9. Martynyuk, V., Zvolyak Ya., Baraneczka, O. (2016). Finansova bezpeka [Financial security] : navch. posib. Ternopil : Vektor. 264 p. [in Ukraine].
10. Marchenko O. M., Pushak Ya. Ya., Revak I. O. (2020). Finansova bezpeka derzhavy [Financial security of the state] : navch. posibnyk. Lviv. 356 p. [in Ukraine].
11. Mizhnarodna politseiska entsyklopediia [International police encyclopedia] : u 10 t. / vidp. red. Yu. I. Rymarenko, Ya. Yu. Tatsii, Yu. S. Shemshuchenko. Kyiv : In Yure, 2003. T. 1. 1232 s. [in Ukraine].
12. Mojsyenko, I. P., Marchenko, O. M. (2011). Upravlinnya finansovo-ekonomichnoyu bezpekoyu pidpryyemstva [Management of financial and economic security of the enterprise] : navch. posibnyk. Lviv. 380 p. [in Ukraine].
13. Oparin, V. M. (2005). Finansova systema Ukrayiny [Financial system of Ukraine] : monografiya. Kyiv : KNEU. 239 p. [in Ukraine].
14. Sapachuk, Yu.M. (2010). Finansova bezpeka – skladova suchasnoi finansovoi polityky [Financial security is a component of modern financial policy]. *Teoretychni ta prykladni pytannia ekonomiky* : zbirnyk naukovykh prats VPTs «Kyivskyi universytet». Vypusk 23. P. 257–265 [in Ukraine].
15. Sukhorukov, A. (2004). Suchasni problemy finansovoi bezpeky Ukrainy [Modern problems of financial security of Ukraine]. Kyiv : NIPMB, 2004. 117 p. [in Ukraine].
16. Tyxomyrov, O. O. (2014). Zabezpechennya informacijnoyi bezpeky yak funkciya suchasnoyi derzhavy [Ensuring information security as a function of the modern state] : monografiya ; za zag. red. R. A. Kalyuzhnogo. Kyiv : Nacz. akad. SBU. 196 p. [in Ukraine].
17. Shlemko, V. T., Zinko I. F. (1997). Ekonomichna bezpeka Ukrainy: sutnist i napriamky zabezpechennia [Economic security of Ukraine: essence and directions of provision]. Kyiv : NISD. 144 p. [in Ukraine].